

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ : พัฒนาการ ความเคลื่อนไหว ความหมายและ สายใยของคนใต้ (ตอนจบ)

พรไทย ศิริสาธิตกิจ

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

E-mail: Pornthai2517@gmail.com

13

ปีที่ 20

ฉบับที่ 4

ต.ค.

-

ศ.ค.

2557

3. กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้: ปฏิบัติการของการนิยาม ความหมาย

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนิยามความของกีฬาพื้นเมืองภาคใต้กับการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ของผู้เขียนพบว่า นักวิชาการด้านคติชนวิทยาภาคใต้ได้มีการนิยามกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ไว้พอสมควร แต่เมื่อพิจารณาลงไปในเรื่องความก็จะเห็นพื้นฐานที่มาทางความคิดในการนิยามความหมาย “กีฬาพื้นเมืองภาคใต้” กับ “การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้” พบว่าส่วนใหญ่ถูกศึกษา และสร้างนิยามความหมายภายใต้

¹ ผู้เขียนขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภภการ สิริไพศาล ที่ให้ยืมหนังสือเพื่อใช้ประกอบการเขียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย นาคสีทอง ที่ช่วยให้ข้อเสนอแนะความคิดและตรวจสอบข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ให้ถูกต้องยิ่งขึ้น และผศ.อภิเชษฐ กาญจนดิษฐ ที่ช่วยแนะนำหนังสือพร้อมทั้งยังเสนอแนะความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนหลายครั้ง ทั้ง 3 ท่านเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ร่วมเงาทางความคิดของอาจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์¹⁶ เป็นหลัก ซึ่งจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เราพบว่า การนิยามความหมายทั้งสองคำของนักคติชนวิทยา กลุ่มนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจเบื้องต้นร่วมกัน กล่าวคือ มันถูกนิยามและถูกให้เหตุผลที่ขึ้นอยู่กับคติความเชื่อ ค่านิยมที่เชื่อถือกันในสังคมยุคนั้นๆ (Doxa) ซึ่งอิงอยู่กับความน่าเชื่อถือมากกว่าความจริง ดังนั้น “ความจริง” จึงต้องมีความสอดคล้องกับ “สาธารณคติ”¹⁷ หรือจะพูดในภาษาของโรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ก็เข้าใจได้ว่าความหมายของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นถูกสร้างขึ้นเป็น “รหัสวัฒนธรรม” (Cultural code) (นพพร ประชากุล, 2552) ซึ่งเป็นความรู้ที่สร้างเป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ ชีวิต และโลกที่ได้มาจากการอ้างอิง ข่าวสาร คำพูดของผู้หลักผู้ใหญ่ มุขปาฐะ สุภาพชน คำพังเพย วรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งล้วนแล้วต้องกระทำผ่านภาษาที่ติดกันได้ทั้งสิ้น

สำหรับผู้เขียนแล้วความรู้ ความหมายของกีฬาพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองจึงถูกนิยามขึ้นอย่างมีบริบทเฉพาะทำให้มีความซับซ้อน (Complexity) ไหลลื่น (Fluid) และทับซ้อนกัน (Blurred) ไม่สามารถกำหนดความเป็นเอกภาพได้ ทั้งนี้เพราะในภาคปฏิบัติการจริงทางสังคม (Social practicae) ของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นมีความซับซ้อนภายในตัวเอง การพยายามที่จะสร้างความหมายแบบตายตัวย่อมเป็นไปได้แค่เพียง

¹⁶ ตัวอย่างเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ เช่น สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ อุบลศรี อรรถพนธ์ และประพันธ์ เรืองณรงค์. (2528). การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้. หนังสือโครงการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริส อันดับที่ 26. สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์. (2542). “การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้”. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้*. หน้า 370-373. บริษัท สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด. สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์. (2542). “กีฬาพื้นเมืองภาคใต้”. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้*. หน้า 424-431. กรุงเทพฯ: บริษัท สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด. อุคม หนูทอง. (2531). *ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้*. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ สงขลา. และกิตติชัย รัตนพันธ์. (2549). *ดนตรี-นาฏศิลป์ พื้นบ้านภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

¹⁷ นพพร ประชากุล ใต้นยามคำว่า “Doxa” ของอริสโตเติลว่า “สาธารณคติ” โปรดดูคำอภิปรายในประเด็นนี้เพิ่มเติมใน นพพร ประชากุล. (2552). “วาทศิลป์กับวาทกรรม: มิติร่วมในความต่าง”. ใน *ยกอักษรรย่อนความคิด เล่ม 2: ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. นวนนิจ สิริผาดิวิรัตน์ เสนาะ เจริญพร และไฉดา อรุณวงศ์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน.

การสร้างภาพแทน (Representation) ของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้เท่านั้น¹⁸ ซึ่งในประเด็นนี้อาจจะพูดได้ว่าความหมายกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ไม่ได้มีลักษณะเป็นแบบแก่นสารนิยม (Essentialism) กล่าวคือ มันไม่มีความคงที่ หยุตหนึ่งตายตัว แต่ความหมายของมันส่วนหนึ่งถูกสร้างขึ้นมาจากสังคม (Socially constructed meaning) และผสมผสานเข้าด้วยกันกับพลังสร้างสรรค์ของปัจเจกชนซึ่งมีฐานะที่เป็นผู้มีชีวิตทางสังคม (Social being) ด้วย ดังนั้นเราจึงพบข้อความในการนิยามกีฬาพื้นเมืองภาคใต้กับข้อความในการนิยามการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ในหลายประเด็นที่มีความซ้อนทับและขัดแย้งกันภายในตัวเอง ซึ่งมีประเด็นที่น่าหยิบยกมากล่าวถึง 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก การสร้างความหมายซ้อนทับกันระหว่างกีฬาพื้นเมืองกับการละเล่นพื้นเมือง

การสร้างความหมายซ้อนทับกันระหว่างกีฬาพื้นเมืองกับการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ปรากฏให้เห็นผ่านการนิยามการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้บางประเภทที่มีการแข่งขันเพื่อประลองความสามารถและตัดสินผลแพ้ชนะหรือเสมอ เช่นเดียวกับลักษณะของกีฬาพื้นเมืองภาคใต้ ทั้งนี้เพราะในภาคใต้มีการแข่งขันหนึ่งตะลุง แข่งขันมโนราห์ โดยถือเอาจำนวนผู้ชมที่มากน้อยเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็ยังใช้ระบบการแข่งขันดังกล่าวนี้ อยู่ เป็นที่น่าสังเกตว่าการแข่งขันหนึ่งตะลุงและมโนราห์กลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการดำรงอยู่ของการละเล่นทั้งสองในปัจจุบันนี้ด้วย ในขณะที่การเล่นว่าวก็ไม่ได้เป็นเพียงการละเล่นเพื่อผ่อนคลายในยามว่างจากการผลิตในภาคเกษตรเท่านั้น แต่มันกลายเป็นกีฬาพื้นเมืองที่เต็มไปด้วย

¹⁸ ในประเด็นนี้ อานันท์ กาญจนพันธ์ ได้วิจารณ์การสร้างความรู้ของนักคิดชนวิทยาไว้อย่างตรงไปตรงมาว่า ให้ความสำคัญความรู้ที่เกิดจากภายในท้องถิ่นเท่านั้น และจะมองความรู้อื่นๆ จากภายนอก โดยเฉพาะความรู้แบบวิทยาศาสตร์จากตะวันตกเป็นคู่ตรงข้าม จึงไม่สนใจทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลงที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิตด้วย โปรดดูคำวิจารณ์ดังกล่าวเพิ่มเติมใน อานันท์ กาญจนพันธ์. (2552). "ความเข้าใจ "วัฒนธรรม" ในงานวิจัยสังคมไทย". ใน ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรม เล่ม 1. สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ยุทธวิธีในการเอาชนะคู่ต่อสู้ให้ร่วงลงจากอากาศ ขณะที่การแข่งขันว่าควายที่สตูลกลับตัดสินการแพ้ชนะแบบขึ้นสูง-ต่ำ และความก้องกังวานของเสียงแอกหรือธนู นกกรงหัวจุกที่เคยเลี้ยงเพื่อฟังเสียงร้องตามชายคาบ้านกลับเป็นกีฬาพื้นเมืองที่มีบรรยากาศของการแข่งขันที่เข้มข้น ดังนั้น “การละเล่นพื้นเมือง” กับ “กีฬาพื้นเมือง” ภาคใต้จึงมีอัตลักษณ์ สามารถกระโดดข้ามกันไปข้ามกันมาตลอดเวลา (Dislocation) เมื่อยามที่มันได้ปะทะกับ “คน” ที่ชื่นชอบในชัยชนะจากการแข่งขัน

ประเด็นที่สอง การสร้างความหมายแบบคู่ตรงข้าม

การสร้างความรู้ของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ส่วนใหญ่ นั้นได้ยึดเอาความรู้ภายในท้องถิ่นตนเองเป็นหลักจนละเอียดที่จะรับรู้ วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนข้อมูลภายนอก ดังจะเห็นได้จากการนิยามการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ว่า “การละเล่นพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อันเนื่องมาต่ออิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมแห่งความบริสุทธิ์ใจในการแสดงออกด้านท่วงท่าและอารมณ์ มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงของวิถีของการดำรงชีวิตอย่างชาวบ้านที่เรียบง่าย แต่เต็มไปด้วยอาการที่รุกเร้าของอารมณ์ความรู้สึกประสมประสานไปกับภาพสะท้อนของการทำงานและการต่อสู้ในชีวิตจริง สภาพภูมิศาสตร์ของภาคใต้ ดินฟ้าอากาศร้อนจัด ฝนตกชุก ลมมรสุมแรง พิษพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้ส่งอิทธิพลให้ชาวภาคใต้มีอุปนิสัยแข็งกร้าว บึกบึน มีท่วงท่าแกร่ง ช่มความอ่อนโยน มีความเฉียบขาดช่มความอ่อนหวานและการผ่อนปรน เหตุเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การละเล่นพื้นเมืองของภาคใต้เด่นที่การสื่อความคิดและความรู้ด้วยภาษาที่ขบขัน เป็นบทกลอนเน้นลำน้า จังหวะ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นส่วนมากจึงเป็นเครื่องตีไม้เน้นเครื่องดีดสีเหมือนภาคอื่นๆ ลีลาออกท่าร้ายรำก็มีจังหวะเฉียบขาดฉับไว ดังเช่นท่ารำของโนรา เป็นอาทิ การยกย้ายท่ารำ การขัดมือขัดแขน ก้าวขา การเคลื่อนไหวลำตัวเหล่านี้ล้วนเป็นไปตามจังหวะทับและกลอง

หนังตะลุง ลิเกป่า และการละเล่นอื่นๆ ของภาคใต้ก็เป็นทำนองเดียวกัน ทั้งสิ้น” (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2542)

หากเราพิจารณาข้อความจากการนิยามก็พบว่า การนิยามให้ภาพของการเชื่อมโยงระหว่างสภาพภูมิศาสตร์กับอุปนิสัยคนได้และเข้าไปมีอิทธิพลกับรูปแบบของละเล่นพื้นเมืองภาคใต้อย่างกลมกลืน สมดุล จนกลายเป็นแบบแผนเชิงอุดมคติ (Ideal type) ที่สร้างภาพลักษณ์ของคนใต้ที่จับต้องได้ ผู้เขียนเห็นว่าในความเป็นจริงแล้วการนิยามดังกล่าวมีความย้อนแย้ง (Irony)¹⁹ ภายในตัวเองสูงมาก และเมื่อเปรียบเทียบกับการเล่นพื้นบ้านของไทยภาคอื่นๆ ก็พบว่า การสร้างความรู้ดังกล่าวนี้มีลักษณะที่ติดกับटकความคิดแบบคู่ตรงข้าม ที่ไม่สนใจการเปลี่ยนแปลงของการละเล่นพื้นเมืองที่แฝงอยู่ในปฏิบัติการทางสังคม ในขณะที่เดียวกันหากเรายึดคำอธิบายนี้คือแก่นแกนของภาคใต้แล้วเราจะสามารถอธิบายถึงการละเล่นพื้นบ้านอื่นๆ ในภาคใต้ เช่น ร้องเง้า²⁰ ดาระ ลิเกป่า หรือการละเล่นพื้นบ้านของภาคอื่น เช่น ลำตัด ลิเก เพลงโคราช หมอลำ ได้แตกต่างไปจากการนิยามนี้อย่างไร

ประเด็นที่สาม การกักขังภาพลักษณ์ “อัตลักษณ์คนใต้” ผ่านการนิยาม

ความรู้เกี่ยวกับภาคใต้และความเป็นคนใต้นั้นตกอยู่ภายใต้มายาคติ (Myth) ของการสร้างความรู้ของนักวิชาการบางส่วน จากการรับรู้ข่าวสารจากสื่อสารมวลชน และจากการสร้างภาพลักษณ์ของระบบการเมืองในภาคใต้ ดังนั้นการรับรู้ของคนภายนอกทั่วไปจึงมักจะมองว่าคนใต้นั้นมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากคนภาคอื่นๆ ของประเทศไทยอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เคยมีนักวิชาการด้านคติชนภาคใต้ได้เขียนถึงบุคลิกคนใต้ออกมาเป็น

¹⁹โปรดดูคำอธิบายประเด็นความย้อนแย้งเพิ่มเติมใน ปรีตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล. (2552). “ความย้อนแย้ง (Irony) ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม”. ใน ความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์. เกษม เพ็ญภินันท์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

²⁰เป็นการละเล่นของชาวมุสลิมในภาคใต้ที่ใช้เครื่องดนตรีไวโอลินเป็นหลักและผู้เขียนเห็นว่าเป็นเสียงดนตรีที่มีความไพเราะมาก ขณะที่ลีลาทำรำของผู้แสดงก็มีความอ่อนช้อยยิ่ง.

ข้อๆ ได้มากถึง 11 ข้อ (กลั่น คงเหมือนเพชร, 2542)²¹ ขณะเดียวกันภาพลักษณ์ของคนที่ได้ยังถูกสร้างผ่านการศึกษาของนักคิดสายสำนักวัฒนธรรมชุมชนของอาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา²² ที่สร้างภาพให้ชุมชนภาคใต้มีความเป็นอิสระจากรัฐในการดำรงชีวิต จนมีชาวบ้านหลายคนถูกทำให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านตัวอย่าง (Local intellectuals models) และเกิดชุมชนตัวแบบหลายแบบ (Communities models) ในขณะที่ในอีกมุมหนึ่งภาคใต้คือ พื้นที่ของการเกิดความรุนแรงอันเนื่องมาจากการเมืองท้องถิ่นและความขัดแย้ง อันเนื่องมาจากปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปรากฏการณ์ที่ว่ามานี้ทำให้ความเป็นคนใต้ ความเป็นภาคใต้ถูก “กักขังภาพลักษณ์” (Stereotyping) ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้คงที่ตายตัว แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไข และบริบทของสังคมและมีการช่วงชิงความหมายที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางสังคมชุดต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเราจึงพบว่า ภาพลักษณ์ของภาคใต้ ความเป็นคนใต้จึงไม่คงที่ในยามที่เราเดินเข้าไปในความจริงของปฏิบัติการทางสังคมในชีวิตประจำวัน

การสร้างความรู้เกี่ยวกับกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ก็เช่นเดียวกันมีการช่วงชิงความหมายท่ามกลางปฏิบัติการต่างๆ ของผู้คนอยู่ตลอดเวลา ทำให้กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงภายในตัวเองไปตามบริบทและเงื่อนไขทางสังคมชุดต่างๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง กล่าวสำหรับการชนวนี่ก็ถูกสร้างภาพเสนอถึงความเป็นคนใต้ไว้ว่า เป็นคนที่มีลักษณะนิสัยมีจิตใจหยาบกร้าว มุทะลุ แข็งกร้าวและเฉียบขาด

²¹ โปรดดูเพิ่มเติมตัวอย่างการนิยามคนใต้ เช่น จรูญ หยุทอง. (2542). “วัฒนธรรมทางการเมืองของชาวใต้: นักประชาธิปไตยหรือนักท้องถิ่นนิยม”. ใน วารสารทักษิณคดี. จรูญ หยุทอง (บรรณาธิการและอำนวยการ). (2543). หัวเขือกวัวชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

²² ตัวอย่างเช่น ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). “แนวความคิดวัฒนธรรมชุมชน”. ใน วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม, หน้า 171-216. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. (2540). เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

มีความมั่นใจในตัวเองสูง รักใคร่รักจริง เกลียดใครเกลียดจริง พุดจา ไม่ประหยัดและปรุ้งแตงถ้อยคำ (อาคม เดชทองคำ, 2543) แต่เอาเข้าจริง ในปรากฏการณ์ทางสังคมภาคใต้แล้วเราสามารถพบกับปรากฏการณ์ที่ตรงข้ามกับคำอธิบายถึงนิสัยเหล่านี้ได้เป็นเรื่องปกติในภาคใต้ ซึ่งอาจารย์ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ก็ออกมาถึงยอมรับและถึงโต้แย้งถึงข้อสรุปดังกล่าว ในภายหลังว่า “...ถ้าวินิจฉัยข้อสรุปนี้ว่า เป็นบุคลิกของชาวใต้ส่วนหนึ่งไม่ใช่ทั้งหมด และเข้าใจว่าบุคลิกภาพเหล่านี้ไม่ใช่สืบสายรากทางชาติพันธุ์ แต่เกิดจากการถ่ายทอดประสบการณ์สู่กันด้วยกระบวนการแบบจำได้หมายรู้ ผ่องถ่ายต่อๆ กันมา ก็น่าจะรับได้ว่าเป็นความจริงสูง และการที่มีผู้ลุกขึ้นมาโต้แย้งแบบหัวชนฝา ก็เท่ากับเสริมว่าผู้หนึ่งแหละคือคนกลุ่มดังกล่าวนั้น²³ แต่ส่วนที่มีลักษณะตรงข้ามก็มาก...” (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2547)

พรศักดิ์ พรหมแก้ว นักวิชาการด้านคติชนวิทยาก็เป็นคนหนึ่งที่เสนอว่า การแสดงหนังตะลุงสามารถทำให้เข้าใจถึงความเป็นคนใต้ที่ไม่เกรงกลัวนาย และเป็นทำนองกับกระแสโลกาภิวัตน์ (พรศักดิ์ พรหมแก้ว, 2548) ขณะที่ชาวบ้านยังใช้หนังตะลุงเป็นเครื่องมือในการต่อต้าน เปิดโปงการเอารัดเอาเปรียบและปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและชุมชน (Vandergeest, 1993) อย่างไรก็ตามในอีกทางหนึ่งบทบาทของหนังตะลุงในฐานะของผู้สร้างความรู้ให้ผู้คนสยบยอมต่อชนชั้นนำของประเทศก็มักจะไม่มีใครพูดถึงและศึกษาค้นคว้ามากนัก หนังตะลุงที่ใช้การแสดงเป็นส่วนหนึ่งของการยกยอ หาเสียงให้แก่นักการเมืองทุกระดับก็มีอยู่มาก สำหรับมโนราห์ก็มีการแตกตัวออกไปเป็น โนราห์หางเครื่อง การออกกำลังกายด้วยโนราบิก โนราห์ วด. (วิทยาลัยครู) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของท่ามกลางบริบททางสังคมแบบใหม่

²³ ในเวลานั้น เท่าที่เขียนมาได้จากการติดตามข่าวในหนังสือพิมพ์และทำงานอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าเนื้อหาในการโต้แย้งงานวิจัยของอาจารย์อาคม เดชทองคำ เรื่อง “หัวเชือกัวชน” ไม่ได้พุ่งประเด็นเรื่องการนิยามบุคลิกของคนใต้ แต่ให้นำหนักการโต้แย้งว่างานวิจัยดังกล่าวพาดพิงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้ ซึ่งทำให้เกิดความไม่พอใจตามมา การโต้แย้งในคราวนั้นจึงเกิดขึ้นในกลุ่มที่เป็นหัวคะแนน พรรคพวกของพรรคการเมืองดังกล่าวเป็นหลัก.

ส่วนการแสดง ดาระและรองเง็ง การเล่นว่าวควาย แสดงให้เห็นกลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมที่ดำรงอยู่ในภาคใต้และมีความหลากหลายซับซ้อนในชาติพันธุ์ของตนเองและบอกเราถึงความซับซ้อนในปฏิสัมพันธ์ข้ามหรือลวดลายในภาคใต้ ขณะที่การจัดการแข่งขันกรีฑาที่พัทลุงก็เห็นพัฒนาการของคนพัทลุงที่ปรับตัวไปในท่ามกลางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการก่อตัวขึ้นของรัฐชาติที่ซ่อนตัวอยู่ในระบบการศึกษามาอย่างยาวนาน ทั้งนี้การแข่งขันกรีฑาในอดีตของจังหวัดพัทลุงไม่ใช่เพียงแต่เป็นการฝึกวินัยชาวบ้าน แต่มันกลายเป็นที่พบปะสังสรรค์ระหว่างผู้คนต่างพื้นที่ สำหรับชุมชนชาวเลหาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต ก็จะมีการร้อง ร้องเพลงชาวเล โดยมีเครื่องดนตรีรองเง็งประกอบอย่างสนุกสนาน ก่อนวันพิธีทำน้ำมนต์ สะเดาะเคราะห์กรรม (เลิศชาย ศิริชัย และคณะ, 2546) ตัวอย่างที่กล่าวมานี้คือ ความหลากหลายที่แสดงออกผ่านกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองทั้งในแง่รูปแบบ พิธีกรรม หน้าที่ และความหมาย ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้สิ้นสุด การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เราไม่สามารถนิยาม สร้างความหมาย ดีความ สร้างแบบจำลองทางความคิดให้แก่กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ได้อย่างตายตัวได้

4. กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้: สายใยของคนใต้

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ดำรงอยู่ภายใต้ความเคลื่อนไหวของปฏิบัติการของความสัมพันธ์ของคนที่เปรียบเสมือนผู้ที่มีชีวิตทางสังคม คนใต้จึงมีพลังสร้างสรรค์ที่จะผลิตความรู้ ความหมายใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะพลังสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในห้วงของ “สภาวะระหว่างกลาง” (In-the-between) ที่ทำให้เราเห็นถึงความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ของคนที่สามารถหลุดจากโครงสร้างทางสังคมที่คอยกำกับ ซึ่งในห้วงเวลาดังกล่าวความอิสระและพลังสร้างสรรค์ของปัจเจกก็เกิดขึ้นท่ามกลางความอ่อนแอของโครงสร้าง สภาวะที่อยู่ตรงกลางนี้เองได้สร้างความจริงทางสังคมที่มีพลวัตขึ้นมาบนฐานของความสัมพันธ์ที่ขาดกันไม่ได้ระหว่าง “คนในท้องถิ่นภาคใต้” กับ “กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้”

ซึ่งเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นต่างบริบท ต่างเวลา ต่างผู้กระทำการ ในแง่
“กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้” กับ “ตัวฉัน” และ “คนอื่น” จึงเป็นผู้ร่วม
กันสร้างสรรค์สายใยความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นภาคใต้ให้มีพัฒนาการ
ความเคลื่อนไหวทั้งในแง่รูปแบบ ความหมายอย่าง ซับซ้อนไม่รู้จบ ซึ่งมี
ประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

ประการแรก ความสัมพันธ์ระหว่างโลกศักดิ์สิทธิ์กับโลกสามัญ ในกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้

ในอดีตกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้มีบทบาทสำคัญต่อการดำรง
ชีพของชาวบ้านที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีการผลิตในภาคเกษตรเป็นหลัก
จึงจะเห็นได้ว่ากีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ดำรงอยู่ท่ามกลางความ
เคลื่อนไหวที่นัยหนึ่งก็คือ การเล่น ที่ไม่จริงจัง มุ่งผ่อนคลายจากภาระงาน
ที่หนักหน่วงในโลกสามัญของชาวบ้าน (Profane) แต่อีกนัยหนึ่งกีฬาและ
การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้เปรียบเสมือนพิธีกรรม (Ritual) ที่มีพลังศักดิ์สิทธิ์
(Sacred) และเต็มไปด้วยข้อห้ามนอกเหนือจากกิจกรรมในยามปกติ แต่ทั้งสอง
บทบาทก็อยู่ในเป้าหมายที่ช่วยจำแนกหน้าที่บทบาทคน เป็นที่ยึดเหนี่ยว
จิตใจของผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำให้คนสามารถยอมรับ
ปรับตัว และต่อรองกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นรอบตัวอยู่ตลอดเวลา รูปแบบ
และความหมายของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้จึงถูกสร้างสรรค์ขึ้น
ท่ามกลางบริบทต่างๆ และแสดงออกมาในรูปของดนตรี รูปเคารพ สัญลักษณ์
บทกลอน บทร้อง ท่วงทำ และเครื่องแต่งกาย

หากจะเราจะขยายความเพิ่มเติมก็พูดได้ว่า ในมุมหนึ่งกีฬาและ
การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ก็ดำเนินไปท่ามกลางโลกที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม
และความสัมพันธ์ของคนที่สามารถสัมผัสจับต้องได้โดยมีเป้าหมายอยู่ที่
การสร้างความสุขสนานเพลิดเพลิน ช่วยผ่อนคลายอันเนื่องมาจาก
การตรากตรำงานของชาวบ้าน รูปแบบและความหมายของกีฬาและการละเล่น
พื้นเมืองภาคใต้ในแง่นี้ถูกประยุกต์มาจากรากฐานความรู้ของชาวบ้าน
เป็นหลัก มันจึงเป็นความรู้ที่มีการปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นไปตามเงื่อนไข

ของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ ดังนั้นการเลี้ยงนกเขาชวา การเลี้ยงนกกรงหัวจุก จึงเกิดขึ้นจากความต้องการฟังเสียงที่เป็นธรรมชาติของสัตว์ป่าในยามเหนื่อยล้าภาระงาน การเล่นว่าวควาย ก็เป็นการนำเอารูปลักษณะบางส่วนของควายซึ่งเป็นทั้งเครื่องมือในการผลิต และสัตว์เลี้ยงที่ขาดไม่ได้ในการทำนามาเป็นส่วนหนึ่งของการพักผ่อนนอกฤดูกาลผลิต

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้อย่างปรากฏให้เห็นในมิติของสิ่งเหนือธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับระบบการผลิตของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการจัดกีฬาและการละเล่นขึ้นเพื่อเป็นงานบุญงานกุศล งานพุทธบูชา หรือแม้แต่การจัดขึ้นเพื่อบวงสรวงผีसाงเทวดา การแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของพลังจากอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติช่วยปกป้อง บทบาทของกีฬาและการละเล่นในแง่นี้ก็เพื่อสร้างบรรยากาศให้คนเกิดสำนึกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามารถอยู่ร่วมในชะตาชีวิตเดียวกัน ได้โดยไม่หวั่นไหว กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองในแง่นี้จึงถูกสร้างสรรค์ให้อยู่ในรูปแบบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวงจรชีวิต เช่น การแสดงรองเงี้ยวที่สตูลเพื่อแก้บนหลังจาก “การขอ” ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นจริง หรือการสร้างสรรค์กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองที่เกี่ยวข้องกับวงจรของการเกษตร เช่น การชักว่าวควายขึ้นบนฟ้า ก็เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อควาย สัตว์ที่เป็นปัจจัยการผลิตสำคัญของชาวนา ว่าวควายบนฟ้าช่วยสร้างความมั่นใจให้ชาวบ้านว่า สามารถเผชิญกับความเสียหายท่ามกลางความผันแปรของทางธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ด้วยมือเปล่าของชาวบ้าน

การทำให้กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์และการทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นกีฬาและการละเล่นพื้นเมือง เกิดขึ้นอยู่เสมอในภาคปฏิบัติ การของคน ทั้งนี้เมื่อพูดถึงการเล่นว่า ก็พบว่าว่าวไม่ใช่การกีฬาพื้นเมืองเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ทว่าในสมัยสุโขทัยพิธีพราหมณ์ก็มีการใช้ว่าวหางหรือว่าวตุยตุยในการส่งเครื่องสังเวชัยขึ้นไปบนฟ้าเพื่อความเป็นสิริมงคล หรืออาจจะเพื่อทำนายสภาวะอากาศและฤดูกาล แต่ในสมัยอยุธยา

ว่ากลายเป็นส่วนหนึ่งของการพนันในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน และทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสตูลในปัจจุบัน (จิตตวิวัฒนา พรหมวิเชียร และคณะ, 2553) ขณะที่ร่องเงี้ยว ซึ่งเป็นการละเล่นของชาวไทยมุสลิมที่บ้านปากบาง จังหวัดสตูลนั้น นอกจากเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงแล้วก็ต้องรับแสดงเพื่อแก้เหลยหรือแก้บนด้วย (กุซอफीเยาะ ขาวยู และคณะ, 2553) ขณะที่หากต้องการรับดะวะไปแสดงนั้นก็ไม่ได้กล่าวหนดแต่เพียงปากเปล่า แต่เปรียบประหนึ่งเหมือนกับการไปเชิญให้มาเล่น ดังนั้นวันที่ไปติดต่อเจ้าภาพต้องเตรียมเขียนหมาก ซึ่งประกอบด้วย หมาก 3 คำ พลุ 3 ใบ เทียน 1 เล่ม เงิน 12 สตางค์ หากคณะดะวะรับที่จะแสดง จึงจะสามารถนัดวัน และต้องสร้างโรงศาลาให้มีระดับสูงกว่าที่นั่งผู้ชม (ธนา ทองอาเส็น และคณะ, 2553) ส่วนลิเกบ้านนั้นจะแสดงไม่ได้เลยหากไม่ได้ “กาศครู” ด้วยบทร้องคารวะและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (นรินทร์ ปากบารา และคณะ, 2553) และหากต้องการให้การแสดง “ร่องเงี้ยว” ราบรื่น นักแสดง นักดนตรี และเจ้าภาพก็ต้องมีการไหว้ครู พร้อมเครื่องไหว้ ซึ่งประกอบด้วย หมาก 4 คำ พลุปูนกินหมาก เทียนไข 1 เล่ม เงินตามแต่ศรัทธา และไม่ขีดไฟ ทั้งหมดใส่รวมกันในเขียนหรือจานสังกะสี (วารินี แชะอาห์ลี และคณะ, 2553)

พูดได้ว่าการสร้างสายใยความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ภาคใต้ผ่าน “อำนาจของพลังลึกลับ” (Mystical power) ต้องได้รับการรับรองจากคนในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นแม้ว่ากีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้จะมีพัฒนาการในเชิงรูปแบบ ความหมาย และบทบาท ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจากระบบการผลิตในภาคเกษตรไปสู่การผลิตนอกภาคเกษตรแล้วก็ตาม แต่กล่าวในมุมมองของบทบาทสำหรับการสร้างสายใยความสัมพันธ์ของคนในภาคใต้ก็ปรากฏให้เห็นว่ากีฬาและการละเล่นพื้นเมืองยังคงดำรงบทบาทของพลังศักดิ์สิทธิ์เรื่อยมาถึงปัจจุบัน

บทบาทของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ภายใต้ความสัมพันธ์ของโลกศักดิ์สิทธิ์กับโลกสามัญยังคงปรากฏให้เห็นผ่านสายใยความสัมพันธ์ของคนในภาคใต้อยู่ตลอดเวลา เราจึงยังคงพบปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์

ที่ว่านี้ในภาคใต้ เช่น การรับหนังตะลุงหรือโนราห์เพื่อแก้บนเมื่อลูกสอบได้ คณะแพทย์ศาสตร์ตามคำขอและสัญญาไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ ในขณะที่โนราห์โรงครู นอกจากจะจัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพในบรรพบุรุษแล้ว แต่ยังมีบทบาทเพิ่มเติมไปตามยุคสมัยแม้ว่าการแพทย์สมัยใหม่จะได้รับการเชื่อถือและยอมรับมากกว่าการรักษาด้วยไสยศาสตร์ แต่ในหลายพื้นที่ของภาคใต้โนราห์โรงครูก็ยังคงบทบาทสำคัญต่อการช่วยรักษาโรคเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุและเชื่อว่าจะไม่สามารถรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันได้ ขณะเดียวกันเมื่อโครงสร้างสังคมเปลี่ยนแปลงโนราห์โรงครูก็มีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจ ที่มีการบนบานให้ “สามารถซื้อที่ดินได้ตามต้องการ” “ให้คนที่ยืมเงินไปแล้วเอาเงินมาคืน” และสำหรับในเชิงนิติศาสตร์แล้ว โนราห์โรงครู “ช่วยให้สามารถชนะคดีความได้” ส่วนในเชิงการศึกษา โนราห์โรงครู “สามารถทำให้สอบเข้าเรียนต่อในสถาบันที่ต้องการได้” (ขวัญสุดา แก้วอินทร์ และคณะ, 2553) เราจึงพบว่า ในระหว่างโลกศักดิ์สิทธิ์กับโลกสามัญของกีฬา และการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นมันวนที่ไว้ ให้คนสามารถทำสิ่งที่ยู่นอกกรอบโครงสร้างสังคมได้ไม่สิ้นสุด

ประการที่สอง การต่อรองทางอำนาจในกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ในแง่มุมหนึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญให้มนุษย์มีชีวิตรอดในยามที่เจอกับปัญหาของชีวิต ดังนั้นรูปแบบ ความหมายของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้จึงแสดงออกถึงความสามารถของมนุษย์ในการกำหนดชะตาชีวิตตนเอง (Self-determination) ความสามารถที่จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงธรรมชาติหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเท่ากับว่าในมุมมองหนึ่งกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองจึงเป็นการแสดงพลังของมนุษย์ในการกำหนดอนาคตตนเองด้วย กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ จึงมีปฏิบัติการสร้างพื้นที่ความรู้ สร้างความหมายแบบใหม่เพื่อใช้สำหรับการต่อรองเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้คนในสังคมมาโดยตลอด ในแง่นี้เราจึงพบว่า กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ใน

สภาวะสมัยใหม่จึงถูกทำให้เป็นปัจจุบันเสมอ ขณะเดียวกันก็มีการสร้างขึ้นให้เป็นเรื่องของอนาคตด้วย พุดในอีกแง่หนึ่งก็คือกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ไม่ได้เป็นศัตรูกับสภาวะสมัยใหม่นั้นเอง

กล่าวสำหรับสภาวะทันสมัยในประเทศไทยนั้นก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ดังนั้นเราจึงพบเห็นการต่อรองการช่วงชิงความหมาย การสร้างความรู้ผ่านกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ระหว่างรัฐชาติ กับคนท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคนไทย คนเชื้อสายจีน และคนมุสลิมเชื้อสายมลายู การช่วงชิงความหมายนี้ย่นหนึ่งก็เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของคนใต้ ที่มีลักษณะแบบท้องถิ่นเฉพาะ และแบบท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับ “รัฐชาติ” ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงออกมาในบทกลอน บทร้อง ภาษากาย การแต่งกาย เสียงดนตรี รูปแบบ ระเบียบการเล่นและการแสดง ซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามพัฒนาการของสภาวะทันสมัย

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประพาสหัวเมืองมลายูจึงพบการแสดง “ละครซึ่งเล่นอย่างละครกรุงเทพฯ”²⁴ เป็นการต้อนรับการเสด็จ ขณะที่การแสดง “โนราห์” ก็มีการแต่งองค์ทรงเครื่องนักแสดงเต็มที ส่วน “หนังตะลุง” ก็มีการตั้งโรงหนังอย่างสวยงามเมื่อคราวต้องแสดงต่อหน้าพระที่นั่งปรากฏการณ์ที่ว่านี้คือ การลดความเป็นปฏิปักษ์กับสภาวะสมัยใหม่ของคนใต้ในช่วงเวลานั้น สำหรับในช่วงการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็มีการสร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสภาวะความทันสมัยของชาติ การเกิดและดำรงอยู่ของ “วัฒนธรรมประจำชาติ”²⁵ จึงเป็นผลลัพธ์ที่สำคัญของการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ที่ได้ยกระดับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นวัฒนธรรมของชาติ และ “การยกระดับวัฒนธรรม” ก็เป็นรากฐาน

²⁴ สามารถดูเพิ่มเติมประเด็นนี้ในจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2550). พระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ 5 เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู รวม 4 คราว ร.ศ.108 ร.ศ.109 ร.ศ.117 ร.ศ.120. หน้า 189-190. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

²⁵ ประเด็นดังกล่าวนี้โปรดดูข้อมูลอย่างละเอียดใน เปรมมา สัตยาวุฒิพงศ์. (2552). “รัฐนิยม: เอกสารสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม”. ใน 100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย. วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สำคัญที่ทำให้มีการประดิษฐ์กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้เพื่อใช้สำหรับการต่อรองช่วงชิงความหมายมากขึ้น การนำการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้มาเป็นกลยุทธ์สำหรับการขยายฐานมวลชนของพรรคคอมมิวนิสต์ในภาคใต้ก็เป็นตัวอย่างของการยกระดับวัฒนธรรมเพื่อช่วงชิงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในภาคใต้ได้ชัดเจนเช่นกัน

การต่อรองทางอำนาจของคนใต้ผ่านกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นมีความซับซ้อนมากขึ้นในยุคการพัฒนาตามอุดมการณ์แบบทุนนิยมอย่างเต็มตัวหลังจากการอ่อนพลังของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในภาคใต้ในช่วงทศวรรษ 2530 ทั้งนี้กระบวนการทุนนิยมนอกจากได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนาแบบทันสมัย” แล้ว มันยังนำมาสู่ “สภาวะชายขอบ” ของคนกลุ่มต่างๆ ไม่น้อยไปกว่ากันด้วย สภาวะชายขอบยังได้ก่อให้เกิดการก่อตัวของกระแสไหลเหวอดีตขึ้น ผลส่วนหนึ่งการไหลเหวอดีตนำมาสู่การสร้างความรู้เพื่อโต้ตอบการพัฒนาแบบสมัยใหม่ ความรู้แบบคู่ตรงข้ามจึงปรากฏตัวชัดเจนในกีฬาและการละเล่นภาคใต้ “อัตลักษณ์ความเป็นภาคใต้” (Southern identity) จึงต้องถูกสร้างขึ้นให้คนใต้มีเรื่องเล่าแม่บท (Meta narrative) ของอัตลักษณ์แห่งตัวตน มีการสร้างบุคลิกภาพของคนใต้ ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์จิตใจ ความคิดของคนใต้ กระทั่งการเป็นคนของพรรคการเมืองเดียว ความรู้ที่ว่ากลายเป็นกฎหมาย (General law) แบบวิทยาศาสตร์ (Positivism) ที่เที่ยงแท้ตายตัว และคาดทำนายได้ ดังนั้นเพียงแค่เราอ่านงานวิจัยเรื่อง “หัวเขือกวัวชน” จบก็สามารถรู้จักตัวตนคนใต้ได้เกือบครบถ้วน ในแวดวงวิชาการเราก็รับรู้กันว่าการแสดงหนังตะลุงก็คือ แทคติการตอบโต้รัฐและชนชั้นนำ ที่ถึงลูกถึงคนของคนใต้ธรรมดาๆ (Ordinary man) ที่กล้าหาญสิ่งเหล่านี้คือ “การสร้างตัวเองให้แตกต่างจากคนอื่น” หรือ “ทำให้คนอื่นแตกต่างจากตัวเอง” โดยการผลิตความรู้ผ่านกีฬาและการละเล่นภาคใต้ใน “กระแสภาคนิยม” ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงท่ามกลางการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองที่เข้มข้นในปัจจุบันนี้

อย่างไรก็ดีการสร้างความเป็นภาคนิยมผ่านกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ได้ทำให้ปฏิบัติการและยุทธวิธีเรื่องการต่อรองในระดับชีวิตประจำวันของชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่อย่างหลากหลายในกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ได้ถูกรอบงำด้วยมายาคติของการสร้างความรู้บนฐานคิดแบบภาคนิยมและการโหยหาอดีตของนักวิชาการและนักการเมืองบางส่วนซึ่งได้สร้างวาทกรรมให้ “คนใต้” (Southern man) กลายเป็น “คนใต้คนใต้” (The real Southern man) ที่ “...รักใคร่รักจริงเกลียดใครเกลียดจริง...” (จรรยา หยุทอง, 2542) ที่แบ่งปัน เอื้ออารีย์ “เกลอเขา เกลอเล” “ออกปาก” “กินวาน” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์, 2540) คนใต้ที่รักพวกพ้องเหนือสิ่งอื่นใด “...หัวหมอสะตอสวมัคคี มีนิสัยขาดการบริการ ผ่อนปรนต่ำ...” (อาคม เดชทองคำ, 2543) และ คนใต้ที่ไม่ยอมคน “...เป็นคนแข็งกระด้าง หัวหมอ ขาดคารวะธรรม...” (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2547) และเป็นคนของพรรคการเมือง “พรรคของเรา คนของเรา” (พรรคประชาธิปไตย) สำนวนที่ว่ามานี้ คือตัวอย่างของความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างความรู้ กับการสร้างภาษา การสร้างเกมของภาษา โดยใช้ศิลปะของการตกแต่ง (Ornamentation) (พรไทย ศิริสาธิตกิจ, 2552)

อย่างไรก็ดีลักษณะของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองในปัจจุบันทำให้เราเข้าใจและเกิดความรู้ว่าความเป็นภาคใต้ ความเป็นคนใต้นั้นมีความหลากหลายมากกว่าที่เราจะสรุปกันได้แบบเหมາๆ หรือเป็นตัวแบบอุดมคติที่ขาดพลวัต พุดอีกอย่างก็คือภาคใต้หรือความเป็นคนใต้นั้นมีความซับซ้อนมากกว่าที่จะสรุปได้ด้วยลีลาภาษาแบบ “ภาคนิยม” ที่มีเจตจำนงที่จะละเอียดและลดทอน “ความเป็นคนใต้อื่นๆ” “ความเป็นภาคใต้อื่นๆ” ที่มีอยู่ ทั้งนี้หากเราจะดูการต่อรองทางอำนาจ การช่วงชิงความหมายทางสังคมภาคใต้ผ่านกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นเราต้องดูที่ปฏิบัติการจริง อาทิเช่น กรณีการศึกษาเรื่อง “นกกรงหัวจุกบ้านควนรุษ: จากนกกรงแขวนชายคาถึงลานแข่งเสียง” (ธัญญรักษ์ สมเกษตร และคณะ, 2553) ก็พบว่า การเลี้ยง

และแข่งขันกรรงหัวจุกทำให้เราเห็นการต่อสู้ การแย่งชิงสถานภาพกันของกลุ่มผู้ชายในภาคใต้ผ่านการตัวนกรรงหัวจุก ซึ่งประชันลีลา จังหวะและความไพเราะของเสียงร้อง แม้ว่าการแข่งขันนกรรงหัวจุกจะมุ่งเป้าหมายเพื่อชัยชนะ แต่ทว่าลักษณะของการแข่งขันนกรรงที่แพร่หลายในภาคใต้กลับมีความแตกต่างกับการจัดแข่งขัน ชนวีว ที่นักวิชาการสายคติชนวิทยาภาคใต้มักใช้เสนอภาพแทน ถึงบุคลิกของคนใต้ว่า หัวหมอบ ซึ่งการนำ ดุรุนแรง เพราะในการแข่งขันนกรรงหัวจุกนั้น เจ้าของนกจะแสดงอาการ “ตบมือ” หรือ “ตีเข่าลม” เพื่อกระตุ้นกรรมการในยามที่นกตัวเองร้องเท่านั้น

การต่อรองทางอำนาจผ่านกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ยังปรากฏชัดอยู่ในกลุ่มชาวไทยมุสลิมซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสดงถึงอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนในกระแสการพัฒนาที่พยายามผลักดันให้พวกเขากลายเป็นคนชายขอบ กีฬาและการละเล่นพื้นบ้านจึงถูกกำหนดให้เป็นการเชิดชูอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ เราจึงพบว่า การละเล่นของชาวไทยมุสลิมได้พยายามปรับตัวเพื่อสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือจารีตเดิมที่เคร่งครัดเพื่อปรับใช้กับการต่อรองกับศูนย์กลาง ดังเช่นกรณีการแสดงรองเง็งซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบ ความหมาย ของการแสดงจะเปลี่ยนไปตามโครงสร้างสังคมและเป้าหมายในแต่ละช่วงเวลา ในอดีตรองเง็งที่บ้านปากบาง จังหวัดสตูล จึงจัดแสดงขึ้นเพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายจากการที่ชาวบ้านเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานในตอนกลางวัน หรือเป็นการแสดงเพื่อแก้บนต่าง ๆ เท่านั้น เพลงที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นกลอนสดที่บรรยายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัว เช่น บ้าน ต้นไม้ ขณะที่ทำรำเครื่องดนตรี การแต่งกายก็ไม่จำเป็นต้องประณีต (กุซอฟีเยาะ ขาวยู และคณะ, 2553) ต่อมาการแสดงในลักษณะดังกล่าวนี้ก็หมดพลังไป เมื่อเกิดการช่วงชิงความหมายท่ามกลางปัญหาความมั่นคงในภาคใต้ รองเง็งกลายเป็นการแสดงที่ต้องการเชิดชูอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ชาวไทยมุสลิม การแต่งตัวลีลาการร้อง ท่วงท่า เนื้อร้อง จึงถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่จากนักวัฒนธรรม นักวิชาการ ครู ที่มีความปรารถนา หรืออุดมการณ์ที่ต่างไปจากรองเง็งของ

ชาวบ้านในระบบการผลิตในภาคเกษตร รongเง็งจึงมีเนื้อเพลง ดนตรี วาระ การแสดงที่มีระเบียบตายตัวมากขึ้น และพัฒนาไปเป็นการแสดงในความหมาย ของศิลปะชั้นสูงของชาวไทยมุสลิมไปในที่สุด²⁶

การออกก้าลังกายด้วยท่า “ดาระบิก” ของกลุ่มผู้หญิงชาวไทยมุสลิม ตำบลควนโดน จังหวัดสตูลแทนการออกก้าลังกายด้วยท่าแอโรบิกแบบสากล ทั่วไป (ธนา เทศอาเส็น และคณะ, 2553) นอกจากจะเป็นการต่อรองกับ คำสอนและโครงสร้างสังคมของศาสนาอิสลามในบริบทที่ถูกปรับเปลี่ยนใหม่ แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการปรับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของกระทรวง สาธารณสุขที่ต้องการดูแลสุขภาพของประชาชนให้เข้ากับวัฒนธรรมชาวบ้าน ที่นับถือศาสนาอิสลาม ท่วงท่า จังหวะ และเสียงเพลงในการออกก้าลังกาย จึงถูกสร้างขึ้นใหม่บนฐานความสัมพันธ์ที่ถูกต่อรอง ดังนั้นการปะทะ การต่อรองกันระหว่างอำนาจของศูนย์กลางกับท้องถิ่น หรือการปะทะ การต่อรองกันระหว่างผู้คนภายในท้องถิ่นเอง จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้มีความเคลื่อนไหวของการสร้างความหมาย ความรู้ชุดใหม่ๆ อยู่บนการปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจของ คนในท้องถิ่นภาคใต้ตลอดเวลา

ประการที่สาม เศรษฐกิจและการเมืองในกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ในยุคของการผลิตเพื่อครัวเรือนนั้น ดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นพิธีกรรมและความบันเทิงของชาวบ้านในแต่ละ กลุ่มย่อย เสียงร้องของนกกกรงหัวจุก หรือนกเขา อาจจะปรากฏอยู่ร่วมกับ คนในธรรมชาติมากกว่าในกรง หรือวัชชนกที่ชนกันเองตามธรรมชาติ ขณะที่ ไม่ต้องพูดถึงการแข่งขันกรีฑาแบบสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะมันไม่มีความจำเป็น ใดๆ ในแง่ของการดำรงชีพในช่วงเวลานั้น ดังนั้นในระบบการผลิตเพื่อ

²⁶ โปรดดูการอธิบายท่วงท่า เนื้อเพลงและความหมาย เพิ่มเติมจาก ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2542). “รongเง็ง”. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. หน้า 6428-6439. กรุงเทพฯ: บริษัท สยามเพรส แมนเนจเม้นท์ จำกัด.

ครัวเรือน กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้จึงดำรงอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์กับคนในฐานะกิจกรรมเพื่อการบันเทิงเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ค่อยเพิ่มบทบาทฐานะที่เป็น “พิธีกรรม”

เมื่อระบบการผลิตเริ่มที่จะต้องการความแน่นอนในยุคของการผลิตเพื่อการบริโภคและการจำหน่ายด้วย รูปแบบ ความหมายของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้จึงทำหน้าที่เสริมสร้างความมั่นใจในระบบการผลิต อย่างน้อยหากชาวบ้านได้ชักว่าวควายขึ้นบนฟ้า รำโนราแก้บน หรือจัดพิธีโนราโรงครู การปลูกข้าวในปีต่อไปก็คงไม่ถูกน้ำท่วม และควายก็จะแข็งแรงดี บทบาทของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ในลักษณะนี้จึงเป็นพัฒนาการให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการพักผ่อน การผลิต และสิ่งเหนือธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ไม่ได้ตกอยู่ในกรอบของการพักผ่อน แต่ในฐานะบทบาทของพิธีกรรม และการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายในการผลิต กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองก็ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจ ในแง่นี้มันจึงมีความจำเป็นมากขึ้นในการดำรงชีพของคน ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปสู่สภาวะทันสมัย ความจำเป็นทำให้กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองดำรงอยู่อย่างสร้างสรรค์ตลอดเวลาและขยับบทบาทจากการละเล่นเพื่อการพักผ่อนหรือเคารพธรรมชาติ และผูกโยงสายใยกันท่ามกลางความเสี่ยงในระบบการผลิตแบบภาคเกษตรมาสู่การละเล่นเพื่อสนองชีวิตนอกภาคเกษตรมากขึ้น ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ของคนนั้นมีความซับซ้อนเกินกว่าที่จะอธิบายในแนวทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด (Economic determinism) ของกลุ่มมาร์กซิสต์ได้อีกต่อไป ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในมุมของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้จึงเลื่อนไหล ไปตามพลังสร้างสรรค์ของคน ทำให้มีบทบาทของมันทับซ้อนกัน ในฐานะที่เป็น การละเล่น กีฬา เศรษฐกิจ การเมือง

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ที่เล่นกันในกลุ่มแคบๆ พัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลอง สมโภช ทำบุญ ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถรับชมฟรีเพื่อเป็นการตอบแทนในฐานะผู้มาร่วมหรือมาช่วยงาน ขณะเดียวกัน

การบริการความบันเทิงก็ยังคงเป็นเครื่องแสดงฐานะของผู้มีอำนาจในการกระจายกลับ (Redistribution) ให้กีฬาและการละเล่นถูกอุปถัมภ์จากส่วนเกิน ในฐานะ “การบริโภคทางสังคม” และเป็นการเล่นแร่แปรธาตุให้กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมของผู้มีอำนาจในท้ายที่สุด แต่เมื่อการเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองไม่ได้เป็น “ของฟรีจากส่วนเกินของผู้มีอำนาจ” แต่กลับสามารถหาซื้อได้ด้วยเงิน และต้องเสียภาษีตามกฎหมายหากต้องการแสดง และเมื่อเงินซื้อความบันเทิงได้อำนาจอย่างอื่นของ “ผู้มีอำนาจ” ก็ต้องปรับตัวเพื่อการหาเงินมาสร้างทุนทางวัฒนธรรมของตนเองให้คงอยู่ ขณะที่กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้กลายเป็นความสัมพันธ์แบบใหม่ท่ามกลางความสัมพันธ์ที่มีเงินเป็นศูนย์กลางมากขึ้น บทบาทมันจึงต้องตอบสนองต่อการเมือง การพึ่งพากันในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น

ในสมัยหนึ่งการรำโนราห์เพื่อระดมทุนสร้างสะพานข้ามคลองวัดพิกุลทองที่จังหวัดพัทลุงจึงมีเป้าหมายที่ทับซ้อนกันระหว่างความบันเทิง การบำรุงศาสนา และการสร้างสะพานเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตของชาวบ้าน (วนิชสงสมพันธ์, 2536) ขณะที่ในอดีตการแสดงรณรงค์ที่บ้านปากบาง จังหวัดสตูล ซึ่งจัดแสดงขึ้นเพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายจากการที่ชาวบ้านเหน็ดเหนื่อย แต่ต่อมากการแสดงเน้นไปที่รายได้หรืออาชีพ (กูซอพีเยาะ ขาวยู และคณะ, 2553) ส่วนการออกกำลังกายประยุกต์จากการแสดง “ดาระ” ที่เรียกว่า “ดาระบิก” ของผู้หญิงมุสลิม ก็คือความพยายามรักษาร่างกายให้แข็งแรงเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของประชากรที่มีคุณภาพ ไม่เป็นโรคไม่ทำให้รัฐสูญเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลประชากร และดูเหมือนว่าประชากรที่ไม่ออกกำลังกายจะกลายเป็นภาระของชาติไปเสียด้วย แต่ในอีกแง่หนึ่งการออกกำลังกายก็ทำให้ผู้หญิงชาวไทยมุสลิมมั่นใจว่าตนเองจะสามารถเป็นกำลังสำคัญทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้อีกนาน

สำหรับการแข่งขันนกกางหัวจุก ถูกผลิตซ้ำในฐานะวัฒนธรรมสมัยนิยมจนสามารถพัฒนาจากความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชนสู่ระบบความ

สัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ (ธัญญรักษ์ สมเกษตร และคณะ, 2553) การเลี้ยงนกกกรงหัวจุกได้พัฒนาจากการพักผ่อนที่บ้านกลายเป็นกิจกรรมทางสังคมที่นำไปสู่รูปแบบทางสังคมต่างๆ ที่หลากหลายขึ้นนกกกรงหัวจุกถูกจำแนก โดยการจัดระเบียบ การแยกประเภท การให้ความหมาย การสร้างคุณค่า กลายเป็น “ผลผลิตทางวัฒนธรรม” มีการสะสมนกกกรงหัวจุกหลากหลายพันธุ์และหลากหลายเสียงร้อง มีการจัดประกวดแข่งขันเสียงร้องของนกกกรงหัวจุกชิงเงินและถ้วยรางวัลแทบไม่เว้นแต่ละวันกระจายตัวอยู่แทบทุกพื้นที่ มีการจัดแข่งขันประชันความหุหุหร่าของกรงนกระหว่างผู้เลี้ยง และกิจกรรมเหล่านี้นำมาสู่การจัดระบบความสัมพันธ์ของคนเลี้ยงนกกกรงหัวจุกด้วยกัน กล่าวได้ว่าการเลี้ยงนกกกรงหัวจุกคือ การสร้างบริบทใหม่ให้แก่ผู้เลี้ยงนกกกรงหัวจุกโดยไม่เหลือเค้าลางเดิมของการเลี้ยงเพื่อสุนทรีย์ยะ (Pure aesthetic) ของผู้เลี้ยงเพียงประการเดียวอีกต่อไป การเลี้ยงนกกกรงหัวจุกกลายเป็นวงการ และสนาม (Champ and Field) ที่มีความหมายทับซ้อนกับปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะเมื่อมันได้พัฒนากลายเป็นพื้นที่ของนักการเมือง คนที่ต้องการเป็นนักการเมือง ให้สามารถเข้ามาแสดงบทบาทเพื่อสร้างทุนทางวัฒนธรรม เช่น การมอบถ้วยรางวัล การส่งนกกกรงหัวจุกเข้าร่วมแข่งขันในฐานะ “นกนายก” “นก ส.จ.” “นกเขียยน” “นกขุ่ม” พุดให้ถึงที่สุดก็คือ นกกกรงหัวจุกมิได้อยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ในระบบตลาดเท่านั้น แต่มันเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่แย่งชิงบทบาทและการต่อรองทางอำนาจในภาคใต้

เมื่อเป็นเช่นนี้กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นเปลี่ยนแปลงไปจากการเล่นเพื่อการพักผ่อน หรือเพื่อการบันเทิง พัฒนาไปสู่การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่เพื่อแสวงหาความมั่นคงในชีวิต การแสวงหาอำนาจ มันจึงเป็นพื้นที่ของการเปลี่ยนสถานะตนเองของนักการเมืองท้องถิ่นให้สูงขึ้น นายทุนท้องถิ่นที่อยากจะคงบทบาทผู้ส่งเสริมการบริโภคทางสังคม และคนทั่วไปที่ต้องการยกฐานะตัวเองและครอบครัวท่ามกลางแรงกดดันจากการดำรงชีวิตในสังคมที่ขบเคี้ยวแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ

ประการที่สี่ ความสัมพันธ์หญิงกับชายในกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้

คดีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของหญิงชายในสังคมไทยนั้นส่วนใหญ่จะกำหนดให้ผู้ชายมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ ส่วนผู้หญิงมีบทบาทในพื้นที่ส่วนตัวหรือบ้าน ผู้หญิงจึงกลายเป็นแค่มแม่บ้าน อย่างไรก็ตามอันที่จริงแล้วผู้หญิงนั้นได้แสดงบทบาทในพื้นที่ส่วนตัวและในพื้นที่สาธารณะมานานแล้วอย่างน้อยก็ตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของเศรษฐกิจแบบเงินตรา นับตั้งแต่การนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนไปขายที่ตลาด หรือการออกไปช่วยทำนา อย่างไรก็ตามก็ตีความรู้อะไรเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะก็ถูกกดทับด้วยวาทกรรมของผู้ชายเป็นใหญ่ในสังคมไทย ดังนั้นพื้นที่ความรู้เรื่องบทบาทผู้หญิงจึงถูกทำให้ไม่ปรากฏ นับตั้งแต่ข้อมูล มุขปาฐะ หรือข้อเขียนอย่างเป็นทางการ การพูด การเล่า การเขียนถึงผู้หญิงจึงปรากฏออกในสำนวนของ “ข้างเท้าหลัง”

ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ซึ่งปรากฏอยู่ในเพลงกล่อมเด็ก นิยายตำนาน นิทาน คำสอน บทกลอน สำนวนสุภาษิต เพลงพื้นบ้าน บทหนึ่งตะลุง และโนราห์ นั้นเป็นการสร้างความรู้เพื่อกำหนดคติของความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชายไว้จำนวนมาก และมักจะกำหนดบทบาทให้ผู้ชายนั้นมีบทบาทในที่สาธารณะมากกว่าผู้หญิง เช่น การตั้งหมู่บ้าน หรือเมืองในภาคใต้ก็จะถูกเล่าว่าผ่านอำนาจหรือ “ฤทธิ์” ของผู้ชาย คดีเกี่ยวกับการขยายครัวเรือนก็สัมพันธ์กับอำนาจของผู้ชาย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2547) ขณะที่หนังสือ “สุภาษิตสอนหญิง สำนวนภาคใต้” ก็ได้สร้างคดีเกี่ยวกับผู้หญิงที่ดีไว้อย่างชัดเจนว่า

“...ญาติที่ไว้แก่เขา
เอานายไว้ที่ผิว

ไว้ที่เราเป็นที่ชั่ว
เมียทำชั่วได้ตีดำ...”

(สืบพงศ์ ธรรมชาติ, 2551)

กล่าวได้ว่าวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นฐานของการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างกรอบคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายไว้ในหลายมิติ อันที่จริงเราก็พบว่า มีการสร้างกรอบความสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อนในตัวเองทั้งที่แสดงถึงอำนาจของผู้ชาย การแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของผู้หญิงทั้งในฐานะที่เป็นเมีย และผู้มีบทบาทในสังคม เช่น วรรณกรรมที่กล่าวถึง นางพรหมจารี สตรีเก่งจากวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ (ประพันธ์ เรืองณรงค์, 2550) คติโบราณที่ว่ามานี้เองที่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ในเวลาต่อมา

ในสภาวะทันสมัย กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นจึงถูกสร้างสรรค์ รูปแบบ และความหมายขึ้นจากอิทธิพลของวรรณกรรมโบราณที่สร้างคติความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชาย ซึ่งปรากฏให้เห็นผ่านการสร้างความรู้เรื่องข้อห้ามในการเล่นและการแสดง การสร้างความหมายของบทร้อง เครื่องแต่งกาย และการสร้างลักษณะของความเป็นหญิงหรือชายผ่านสัตว์เลี้ยง เราพบลักษณะที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์ดังกล่าว ทั้งในแง่ของ 1) การแสดงออกให้เห็นถึงการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งตั้งอยู่บนอุดมการณ์แห่งลัทธิการแบ่งสองขั้ว (Doctrine of dualism) ซึ่งเข้ามาจัดความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ให้กลายเป็นคู่ตรงกันข้าม ที่แฝงไว้ซึ่งความไม่สมดุล โดยจัดให้ฝ่ายหนึ่งเหนือ ฝ่ายหนึ่งด้อย และใช้ความด้อยนั้นชูความยิ่งใหญ่ของอีกฝ่าย และ 2) แสดงถึงการต่อรอง (Negotiation) ต่อด้านขัดขืน (Resistance) เพื่อปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจ ทั้งนี้การสร้างคู่ตรงข้ามเพื่อบอกว่าใครมีอำนาจและการต่อรองขัดขืนเพื่อจัดความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม และสร้างความเป็นไปได้ในการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างหญิงกับชาย

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้แสดงถึงความเป็นใหญ่ของผู้ชาย และอำนาจของผู้ชาย(Masculine) ที่สามารถจับต้องได้ จึงปรากฏให้เห็นอยู่ในเชิงรูปแบบและความหมายของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ อยู่เสมอ กล่าวสำหรับระบบการผลิตในภาคเกษตรนั้น ความเป็นชายต้อง

ปรากฏให้เห็นในเชิงกายภาพของร่างกาย ที่ต้องกำยำ ล้ำสัน แข็งแรง บึกบึน สามารถสู้กับงานหนักได้ หยาดเหงื่อของผู้ชายมีความสำคัญต่อการผลิตของคริวเรือนรวมทั้งการปกป้องชุมชน ในแง่นี้ผู้ชายจึงต้องการพักผ่อนจากการผลิตที่ต้องใช้แรงงานหนัก และเป็นเพศที่มีนัยสำคัญต่อการดำรงอยู่หรือล่มสลายของคริวเรือนและชุมชน

การประกาศความเป็นชายในภาคใต้ผ่านกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองจึงมีความชัดเจนและมักเป็นการประกาศผ่านกีฬาพื้นเมืองที่ใช้สัตว์เป็นภาพตัวแทนของตัวคน ผ่านการนิยาม จำแนกแบบคู่ตรงข้าม เช่น “วัวชน” “การแข่งขันนกกกรหัวจุก” ก็ต้องใช้เป็น “ตัวผู้” มาเป็นตัวแทน โดยกำหนดคุณสมบัติต่างๆ ของนกกกรหัวจุกที่ดีให้ตรงกันข้ามกับคุณสมบัติทางกายภาพของ “ตัวเมีย” ความดุดัน แข็งแรง บึกบึน พร้อมเผชิญกับอันตรายกับคู่ต่อสู้ของวัวชนจึงเป็นบุคลาธิษฐาน (Metaphor) ของผู้ชายไม่ใช่ผู้หญิง เสียงร้องของนกกกรหัวจุกตัวผู้เปรียบเป็นเสียงของผู้ชาย ที่ประกาศก้องนับแต่เรือนชานบ้านไปถึงสนามแข่งขันอันเป็นพื้นที่สาธารณะ ความสามารถในการสร้างเสียง ควบคุมเสียง จึงเป็นของผู้ชาย เสียงของนกกกรหัวจุกจึงสะท้อนถึงโครงสร้างของสังคมภาคใต้ และสังคมมุสลิมที่ผู้หญิงมักจะไร้เสียง (Voice less) ทั้งในพื้นที่สาธารณะเชิงกายภาพ เช่น ร้านกาแฟ หรือลานแข่งขันนกกกรหัวจุก หรือพื้นที่ทางความคิดเรื่องสาธารณะ เช่น เรื่องทางการเมือง²⁷ หากเราพิจารณาเรื่องของเสียงในเชิงการเมืองระหว่างเพศเราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เสียงคืออำนาจ เพราะในสังคมที่เน้นความเป็นใหญ่ของผู้ชาย สถานะเสียงของผู้หญิงจะถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “ต้องไม่มีปากเสียง” หรือเป็นหากจะพูดก็ต้องพูดด้วยเสียง “อื้ออึ” (Mumble) เท่านั้น

²⁷ ตัวอย่างในกรณีนี้คือ ข้อมูลในปี พ.ศ. 2553 พบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสภาพสตรีในพื้นที่ภาคใต้ในส่วนของพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีเพียง 8 คน จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 49 คน ซึ่งได้แก่ 1. คุณนันทา พริงคุลจาก จากจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2. คุณนริศรา อติเทพพรพันธ์ 3. คุณพิมพ์ภัทรา วิชัยกุล จากจังหวัดนครศรีธรรมราช 4. คุณกัญจวรรณ ตันถียร กุลจรรยาวิวัฒน์ จากจังหวัดพังงา 5.นางอัญชลี เทพบุตรจาก จังหวัดภูเก็ต 6. คุณโสภา กาญจนะ 7. คุณสุพัชรี ธรรมเพชร จากจังหวัดพัทลุง และ 8. คุณนาที รัชกิจประการ ส.ส. บัญชีรายชื่อ จากพรรคภูมิใจไทย.

เมื่อผู้ชายน่านกรงหัวจุกออกไปที่ร้านกาแฟยามเช้าของวันหรือเข้าประกวดการแข่งขันกรงหัวจุก ผู้หญิงก็ต้องไม่มีปากเสียง ทั้งนี้การออกไปร้านกาแฟหรือไปสนามแข่งขันกรงหัวจุกนั้น หมายถึง ลักษณะของผู้นำ และการเอาใจใส่ต่อสถานการณ์ความเป็นไปของสังคม ในทางตรงข้ามเมื่อผู้หญิงจับกลุ่มในมุมมองของผู้ชายนั้นหมายถึง “การนินทา”

การละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ในส่วนที่อยู่ภายใต้กรอบของศาสนาอิสลาม ก็พบว่า มีการห้ามผู้หญิงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการแสดง การแสดงดาระของบ้านควนโดน จังหวัดสตูลในอดีตผู้แสดงก็เป็นชายล้วน โดยให้ผู้ชายตัวเล็ก เพรียวแต่งตัวเป็นผู้หญิง (รีนนภา รัตนพงศ์, 2542) ขณะที่ในอดีตตรงแจ้ง แม้จะอนุญาตให้ผู้หญิงสามารถแสดงคู่กับผู้ชายได้ก็เนื่องจากการแสดงเพื่อเป็นการต้อนรับแขกในงานรื่นเริงเฉพาะในบ้านเจ้าเมืองหรือขุนนางใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตามเรื่องชายเป็นใหญ่ก็มีความย้อนแย้งอยู่ในตัวเอง ทั้งนี้เพราะโครงสร้างของศาสนาที่เข้มแข็งก็อาจจะมีส่วนทำให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการกำหนดรูปแบบ ความหมายของการละเล่นด้วย ในการแสดงดาระความเป็นหญิงก็สามารถเข้าประทับอยู่ในเรือนร่างของผู้ชายที่บอบบาง และทำให้ผู้ชายได้เรียนรู้ว่าการเป็นผู้หญิงนั้นไม่ได้เป็นเรื่องที่ง่าย ๆ ทั้งนี้ในการแปลงโฉมเป็นผู้หญิงเพื่อรักษาอำนาจในโครงสร้างของผู้ชายเป็นใหญ่นั้น ผู้ชายก็ไม่สามารถรักษาความเป็นชายของตัวเองได้อีกต่อไปอย่างน้อยก็ในระดับ “เรือนร่าง” ดังข้อความที่ว่า

“การแสดงดาระผู้ชายที่แสดงเป็นหญิงต้องใช้ผ้าคลุมศีรษะนี้ เป็นการอำพรางทำให้ดูเป็นผู้หญิงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีเครื่องประดับนาขชนิดซึ่งทำด้วยทองรูปพรรณ เช่น กำไลมือ กำไลข้อเท้า แหวน สร้อยคอ เป็นต้น กำไลข้อมือนิยมใช้หลาย ๆ อันไม่จำกัดจำนวน บางอันมีขนาดเท่านี้วัก้อยใส่จนเต็มแขน ผู้ชายที่แต่งเป็นหญิง บางคนถึงขนาดนำกะลามะพร้าวมาทำหน้าอก เพื่อให้ดูเหมือนผู้หญิงมากยิ่งขึ้น การแต่งหน้าก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่แพ้การแต่งกาย เพราะจะยิ่งเน้นความเป็นผู้หญิงของตัวแสดงได้มาก

...ผู้แสดงตบะยังใช้วิธีแต่งหน้าแบบโบราณ คือจะเขียนคิ้ว วาดคิ้ว โดยใช้
 ก้านพลูนำมาลนไฟ ให้เป็นสีดำ แล้วนำไปวาดคิ้ว แบ่งที่ใช้ก็ใช้วิธีการทาง
 ไสยศาสตร์ ปลูกเสกแล้วนำมาผัดหน้า ปากอาจจะใช้สีของน้ำหมากซึ่งเป็น
 สีแดง นอกจากนี้ยังมีการย้อมเล็บ โดยนำไปต้มนเทียนมาตำ ให้ละเอียดแล้ว
 นำมาพอกเล็บ ประมาณ 1 คืน ถึงแกะออกเล็บจะมีสีแดงทนทานหลายวัน”
 (ธนา เทศอาเส็น และคณะ, 2553)

การท่องเที่ยวของผู้หญิงผ่านกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ที่
 เกิดขึ้นทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ในการเปลี่ยนแปลงกีฬาและการละเล่น
 พื้นเมืองภาคใต้ในเวลาต่อมาด้วย การย่างเข้าสู่สภาวะความทันสมัยนำมา
 สู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมที่ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนแบบ
 เงินตรา ระบบการผลิตแบบเกษตรก็ได้ดำรงอยู่เพื่อการยังชีพแบบพอกิน
 อีกต่อไปแต่ต้องผลิตเพื่อเงินด้วย โครงสร้างที่วุ่นวายนี้ผลักดันให้เกิดระบบ
 การผลิตนอกภาคเกษตร กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ก็ต้องปรับตัว
 เข้าหาและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วย ในอดีตคติท้องถิ่น
 ของคนภาคใต้ที่กำหนดคุณสมบัติของผู้ชายที่ดีก็ถูกนิยามผ่านการละเล่น
 พื้นเมืองที่ว่า “ผู้ชายต้องลักรัว และรำโนราห์เป็น” การนิยามเช่นนี้ ได้สร้าง
 กรอบของผู้ชายจากความคาดหวังของผู้หญิง ในยุคเศรษฐกิจแบบเงินตรา
 ผู้ชายที่ดีจึงต้องเป็นผู้ที่สร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับครอบครัวได้
 การรำโนราห์จึงไม่ได้มีความหมายเพื่อความบันเทิงเพียงๆ อีกต่อไปแต่มัน
 ยังหมายถึงคุณสมบัติของผู้ชายในเชิงคุณค่าทางเศรษฐกิจด้วย การดำรง
 บทบาทแบบใหม่ของผู้หญิงนั้นแสดงให้เห็นถึงวิจรรย์ญาณของผู้หญิงที่เริ่ม
 หลุดออกมาจากโครงสร้างสังคมในฐานะผู้ที่มีบทบาท ในฐานะผู้กระทำการ
 ทางสังคมมากขึ้น (Social agency) ในแง่นี้การเลี้ยงนกกรงหัวจุกจึงสามารถ
 เคลื่อนที่ไปจากชายคาบ้านสู่ลานแข่งขันเสียงโดยต้องได้รับการเห็นพ้องจาก
 หลังบ้านมากขึ้น นั่นเพราะนกกรงหัวจุกที่ผ่านลานแข่งขันเสียงก็จะมีค่าตัว
 เพิ่มขึ้น และเป็นโอกาสในทางธุรกิจของครัวเรือน นกกรงหัวจุกจึงเข้า
 ลักษณะของการแบ่งงานกันทำของสมาชิกครัวเรือน ในการผลิตยุคเศรษฐกิจ

แบบเงินตรา ซึ่งได้นำเอาความรู้เรื่องความเท่าเทียมเข้ามาจัดความสัมพันธ์ของคนมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดีความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ไม่ได้ดำรงอยู่บนวัตถุประสงค์ในเชิงเศรษฐกิจเท่าที่นั้น การปรับตัวท่ามกลางอุดมการณ์ของความเท่าเทียมทำให้พื้นที่ของผู้หญิงในการเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดทิศทางของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้มีมากขึ้น ชมรมอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านดาระของโรงเรียนควนโดนวิทยา จังหวัดสตูล ก็เกิดจากการผลักดันของกลุ่มผู้หญิง ขณะที่การแสดงดาระในปัจจุบัน “นักแสดงก็เป็นชายจริงหญิงแท้” ขณะที่การกำหนดรูปแบบการแสดงดาระในอดีตนั้นคือ การแสดงอำนาจในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางเพศของผู้ชายก็ถูกบทบาทผู้หญิงเข้ามามีอิทธิพล การออกกำลังกายที่ประยุกต์มาจากการแสดงดาระที่เรียกว่า “ดาระบิก” ก็ถูกคิดค้นจากผู้หญิงและผู้ทีออกกำลังกายดังกล่าวนี้ก็เป็นผู้หญิงมุสลิม ทั้งนี้ในฐานะเสาหลักของครอบครัว ผู้หญิงมุสลิมจึงจำเป็นต้องมีสุขภาพที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายจึงมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของพลังสร้างสรรค์ (Creative evolution) และได้สร้างพื้นที่สร้างสรรค์ใหม่ๆ (Creative site) ให้แก่กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ตลอดเวลาด้วย

สรุป

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ โดยตัดขาดจากบริบททางสังคม เพราะด้วยคุณสมบัติของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองนั้นเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชนและสังคม เราจึงพบว่า รูปแบบของมันล้วนแล้วมีความหมายที่เชื่อมโยงกับปฏิบัติการทางสังคมเสมอ ทั้งนี้ปฏิบัติการทางสังคมของกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้เกิดขึ้นได้ก็เพราะมนุษย์สร้างขึ้นจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของตนเองที่ผ่านการตีความและให้ความหมายร่วมกับคนอื่นๆ ในสังคม (Inter subjective world) กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ จึงมีหลากหลาย

ไม่ตายตัว ทั้งในแง่ของของพัฒนาการ รูปแบบ ความหมาย และบทบาท ในการสร้างสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งนี้เพราะกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ถูกสร้างขึ้นในแต่ละบริบทของสังคมที่ทำให้ดำรงอยู่และถูกรับรู้อย่างหลากหลาย การทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวนี้จึงต้องดำเนินไป ท่ามกลางปริณิชนอลที่ความแตกต่างของบริบททางวัฒนธรรม สถาบันและกฎเกณฑ์ทางสังคม รวมทั้งอำนาจในการนิยามที่ถูกสร้างขึ้นจากชุดของภาษาและผู้ใช้ภาษา พูดให้ถึงที่สุดได้ว่า กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้นั้นจึงเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาโดยเฉพาะเมื่อยังได้ผสมโรงกับ “คนใต้” ซึ่งเป็นผู้มีชีวิตทางสังคม (Social being) เข้าด้วยแล้วกีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้จึงได้สร้างสรรค์พื้นที่ความสัมพันธ์ใหม่ๆ ของผู้คนในภาคใต้ ให้มีความเป็นไปได้อย่างไม่สิ้นสุด

เอกสารอ้างอิง

- กุชอพีเยาะ ขาวยู และคณะ. (2553). กลิ่นอายรองเง็งที่บ้านปากบาง. โครงการยิววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กลิ่น คงเหมือนเพชร. (2542). “คิดอย่างฉาบฉวยบนวัฒนธรรมทางการเมืองของคนใต้”. วารสารทักษิณคดี. จรูญ ใหญ่ทอง (บรรณาธิการ). สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ขวัญสุดา แก้วอินทร์ และคณะ. (2553). โหราโรงครูกับความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนวัดขุ่น.โครงการยิววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี. (2539). ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๖. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- คุณอุ้ม (นามแฝง). (2544). “ศิลปวัฒนธรรม งานนาฏศิลป์ “จรรยา” เรียบเรียงจากความทรงจำของ “คุณเอื้อย”. บนเส้นทางภูบรรทัด ตำนาน

การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของประชาชน พัทลุง-ตรัง-สตูล.

คุณพันไพโร (นามแฝง) (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค.
คุณชาลี (นามแฝง). (2544). "ศิลปวัฒนธรรม หน่วยโฆษณาเคลื่อนที่ พคท."

**บนเส้นทางภู บรรทัดตำนานการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของ
ประชาชน พัทลุง-ตรัง-สตูล.** คุณพันไพโร (นามแฝง) (บรรณาธิการ).

กรุงเทพฯ : อาร์ต เอจ กราฟฟิค.

จิตตวิวัฒนา พรหมวิเชียร และคณะ. (2553). **ควายบนฟ้ากับพัฒนาการ
แข่งขันวัวของชาวสตูล.** โครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

จรรยา หยูทอง. (2542). "วัฒนธรรมทางการเมืองของชาวใต้: นักประชาธิปไตย
หรือนักท้องถิ่นนิยม". **วารสารทักษิณคดี.** จรรยา หยูทอง (บรรณาธิการ).
สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2550). **พระราชหัตถเลขา ใน
รัชกาลที่ 5 เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู รวม 4 คราว ร.ศ.108,
ร.ศ.109, ร.ศ.117, ร.ศ.120.** หน้า 189-190. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
เดือนตุลา.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. (2540). **เศรษฐกิจหมู่บ้าน
ภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

ชัชชัย โกมารทัต. (2549). **กีฬาพื้นเมืองไทย ภาคใต้.** กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2538). **เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐกิจกับ
การเมืองไทย หน่วยที่ 1-7.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.

ทวีศักดิ์ เผือกสม. (2541). "การทำตะวันตกให้เป็นตะวันออกของสยาม:
การตอบโต้รับมือกับวาทกรรมความเป็นอื่นของมิชชันนารีตะวันตก
โดยปัญญาชนชาวสยามในช่วงต้นศตวรรษที่ 19". **รัฐศาสตร์สาร.**
ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

- ธนา เทศอาเสี้ยน และคณะ. (2553). **ดาระศิลปะการแสดงพื้นบ้านของควนโดน**. โครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ธัญญ์รักษ์ สมเกษตร และคณะ. (2553). **นกกกรงหัวจุกกับชาวควนหุ่ย: จากกรงแขวนชายคาถึงลานแข่งเสียง**. โครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พจน์ สมานันท์ (นามแฝง). (2544). “ศิลปะวัฒนธรรมจากหนัง โนราห์ ลิเกป่าถึงการแสดงปัญญาชน”. **บนเส้นทางบูรพาทิศ ตำนานการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของประชาชน พัทลุง-ตรัง-สตูล**. คุณพันไพโร (นามแฝง) (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค.
- พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2552). “วาทกรรมการเมืองไทย: ภาษา อำนาจและความจริง”. **วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์**. อติศร ศักดิ์สูง (บรรณาธิการ). สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2548). “เสวนาสถานภาพและบทบาททางสังคมของหนังตะลุงในปัจจุบัน: มุมมองเชิงสังคมศาสตร์”. **หนังตะลุงฐานที่มั่นสุดท้ายทางวัฒนธรรมของภาคใต้**. จรูญ หยูทอง (บรรณาธิการ). สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- เปรมมา สัตยาวิฑูพิงศ์. (2552). “รัฐนิยม: เอกสารสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม”. **100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย**. วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เด็อนตุลา.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2550). **เล่าเรื่องเมืองใต้: ภาษา วรรณกรรม ความเชื่อ**. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์. (2550). **วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมบันเทิงในสังคมกรุงเทพฯ พ.ศ. 2591-2500**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2548). “ความขัดแย้งเรื้อรังใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้”.

ความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ในกรณีวิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้. อุทัย ดุลยเกษม และเลิศชาย ศิริชัย (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2547). **ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐและรูปการจิตสำนึก**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (25-31 มี.ค. 2548). ปักชำไต่บ้านเรา. **มติชนสุดสัปดาห์**. 25(1284).

นพพร ประชากุล. (2552). “วาทศิลป์กับวาทกรรม: มิติร่วมในความต่าง”. **ยกยออักษร ย้อนความคิด เล่ม 2: ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. เนาวนิจ สิริผาติวิรัตน์ เสนาะ เจริญพร และไอลดา อรุณวงศ์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน.

นรินทร์ ปากบารา และคณะ. (2553). **ลิเกป่า บ้านสุนทรา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงผู้ชม และคนอื่นๆ ในบริบทท้องถิ่น. โครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

เลิศชาย ศิริชัย และคณะ. (2546). **สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้**. รายงานการวิจัยชุดโครงการสิทธิชุมชนท้องถิ่นจากจารีตประเพณีสู่สถานการณ์ปัจจุบัน การศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางนโยบายสิทธิชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

วิมล คำศรี และไพรินทร์ รุยกแก้ว. (2540). **วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจรอบทะเลสาบสงขลา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

วนิช สงสมพันธ์. (2536). “คุณพ่อของลูก”. **ปราชญ์พื้นบ้าน-ตำนานไทรหีด บุญหนุนกลับ**. ม.ป.พ.

วารินี แซะอาหลี และคณะ. (2553). **กลิ่นอายรองเง็งที่บ้านปากบาง**. โครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- วิวัฒน์ พัชรอุทัยนนท์. (2543). “หัวเขือกัววชน สัมพันธ์หลากหลายในสายเขือก”. สารคดี. วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ บก.กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์กรุงเทพ (1984) จำกัด.
- รีเนนภา รัตนพงศ์. (2542). “ดาระ”. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. หน้า 2378-2383. กรุงเทพฯ: บริษัท สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ อุบลศรี อรรถพนธ์ และประพันธ์ เรืองณรงค์. (2528). การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้. หนังสือโครงการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำรัส อันดับที่ 26. ม.ป.พ.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). “การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้”. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. กรุงเทพฯ: บริษัท สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). “กีฬาพื้นเมืองภาคใต้”. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. กรุงเทพฯ: บริษัท สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2547). “ผลึกภูมิปัญญาและมายาคติบริเวณคาบสมุทรและจุดเชื่อม”. ทางสายวัฒนธรรม รวมบทความพิเศษในรอบทศวรรษ ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. สถาพร ศรีสังข์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- สีบพงศ์ ธรรมชาติ. (2551). วรรณกรรมเฉพาะท้องถิ่นภาคใต้. สงขลา: เหมการพิมพ์.
- สิริพุ่มก์ ชุมช่วยและจุฬารัตน์ ประสานสุวรรณ.(2553). งานกรีทาในความทรงจำ. โครงการยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อาคม เดชทองคำ. (2543). หัวเขือกัววชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อเนก นาวิกมูล. (2527). เพลงนอกศตวรรษ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้: พัฒนาการ... | พรไทย ศิริสาธิตกิจ

อเนก นาวิกมูล. (2536). **สมุดภาพสงขลา มหาชีวิตราชู**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์
พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Vandergeest, Peter. (1993). 'Constructing Thailand : Regulation, Everyday
Resistance, and Citizenship'. **Comparative Studies in Society
and History**. 35(1), 133-158. Cambridge: Cambridge University
Press.